

העיסוק בנושא השואה ומלחמת העולם השנייה אינו מנת חלקם של היסטוריונים בלבד, ההצעות שלפניכם עוסקות בשיח ערכי, רגשי וזהותי של כל מי שנוטל חלק בפעילות. כל שליח, מחנך יכול להשתמש בהתעוה שלפניכם ולקחת את כל הפעילות או חלק ממנה בהתאם לקבוצה איתו הוא עובד. אם עולה שאלה היסטורית שאתם אינכם בטוחים בה – אל תענו, תבדקו, תחקרו, מוזמנים לשאול ואף להגיד למשתתפים אני לא יודע אברר ואחזיר תשובה זו תשובה ראויה – כזו שעדיפה על לענות תשובה שגויה על נתונים ועובדות היסטוריות.

המערכים מיועדים לקבוצות ברמות ידע שונות בכל הקשור בשואה, יחד עם זאת אם ברצונכם "ליישר קו" לפני תחילת הפעילות ניתן לפתוח במספר שאלות כלליות:

1. מהי השואה? מה אתם יודעים על התקופה?
2. האם מישהו ממשפחתם הוא ניצול שואה?
3. האם פגשתם פעם ניצול שואה?

הערה למנחה:

במערך שלפניך מופיעות שאלות רבות לדיון. אנו ממליצים לבחור מתוכן את השאלות המתאימות ביותר לקבוצה שאתה מנחה. השאלות נועדו להעניק לך מגוון נקודות פתיחה אפשריות, לעורר מחשבה ולאפשר העמקה בשיח על זיכרון, זהות, אנטישמיות, חיי יום יום ומורשת. לסיכום כל פעילות עם קלפים מומלץ להשתמש עם קטע מקור המעורר תקווה או חשיבה, לנוחיותכם להלן מספר קטעים:

“Without memory, our existence would be barren and opaque, like a prison cell into which no light penetrates; like a tomb which rejects the living. Memory saved the Besht, and if anything can, it is memory that will save humanity. For me, hope without memory is like memory without hope. Just as man cannot live without dreams, he cannot live without hope. If dreams reflect the past, hope summons the future. Does this mean that our future can be built on a rejection of the past? Surely such a choice is not necessary. The two are not incompatible. The opposite of the past is not the future but the absence of future; the opposite of the future is not the past but the absence of past. The loss of one is equivalent to the sacrifice of the other. A recollection. The time: After the war. The place: Paris. A young man struggles to readjust to life. His mother, his father, his small sister are gone. He is alone. On the verge of despair. And yet he does not give up. On the contrary, he strives to find a place among the living. He acquires a new language. He makes a few friends who, like himself, believe that the memory of evil will serve as a shield against evil; that the memory of death will serve as a shield against death.” **-Elie Wiesel, Nobel Prize Lecture, December 11, 1986**

“JEWS HAVE SIX SENSES Touch, taste, sight, smell, hearing ... memory. While Gentiles experience and process the world through the traditional senses and use memory only as a second order means of interpreting events, for Jews memory is no less primary than the prick of a pin, or its silver glimmer, or the taste of the blood it pulls from the finger. The Jew is pricked by a pin and remembers other pins. It is only by tracing the pinprick back to other pinpricks – when his mother tried to fix his sleeve while his arm was still in it, when his grandfather’s fingers fell asleep from stroking his great-grandfather’s damp forehead, when Abraham tested the knife point to be sure Isaac would feel no pain – that the Jew is able to know why it hurts. When a Jew encounters a pin, he asks: What does it remember like?” – **Jonathan Safran Foer, Everything Is Illuminated**

“There is a fundamental difference between history and memory. History is “his story,” an account of events that happened sometime else to someone else. Memory is “my story.” It is the past internalised and made part of my identity. That is what the Mishnah in Pesachim means when it says, “Each person must see it as if he or she personally went out of Egypt.” Throughout Devarim Moshe warns the people – no less than fourteen times – not to forget. If they forget the past they will lose their identity and sense of direction and disaster will follow. Moreover, not only are the people commanded to remember, they are also commanded to hand that memory on to their children. This entire phenomenon represents a remarkable cluster of ideas: about identity as a matter of collective memory; about the ritual retelling of the nation’s story; above all about the fact that every one of us is a guardian of that story and memory. It is not the leader alone, or some elite, who are trained to recall the past, but every one of us.” – **Rabbi Jonathan Sacks’s words on Parashat Ki Tavo, A Nation of Storytellers**

"בחירה עכשווית בזיכרון – בין עבר מחייב לעתיד נבנה"

ציר מרכזי: זיכרון השואה ושיעורים שאנו יכולים ללמוד מהתקופה כפעולה אקטיבית לימנו אנו ולא כעובדה היסטורית בלבד

מטרות:

- לבחון מהו זיכרון יהודי וציוני במרחב העכשווי בו אנו חיים
- בין זיכרון אישי לזיכרון קולקטיבי
- לחבר בין שואה, זהות אישית ואחריות מוסרית

משך כולל: כ־55-60 דקות

מהלך הפעילות:

פתיחה – זיכרון כעמדה (10 דקות)

שאלות מנחות:

- מה ההגדרה של זיכרון?
- מה הזיכרון הראשון שלכם? איך הוא גורם לכם להרגיש?
- האם זיכרון הוא משהו שמקבלים – או משהו שבוחרים?
- האם אפשר לזכור בלי לפעול?
- מה ההבדל בין זיכרון אישי לזיכרון קולקטיבי?
- האם זיכרון נועד להרגיע אותנו – או לערער אותנו?
- מתי זיכרון הופך לטקס ריק?
- מה ההבדל בין לדעת את סיפור השואה לבין להיות מחויב לו?

כל משתתף כותב משפט אחד:

"שמדברים על השואה זה גורם לי להרגיש..."

עבודה עם קלפים - זיכרון מול נוכחות (20 דקות)

כל משתתף בוחר קלף אחד שמייצג בעיניו את האופן שבו העבר נוכח היום.

סבב בו המשתתפים מציגים את הקלפים שלהם ומדוע בחרו בהם. שאלות מנחות אפשריות:

- איפה אתה רואה את השואה כעניין של היום, לא של ההיסטוריה?
- מה בקלף מדבר על המשך, ולא על סיום?
- אילו ערכים עוברים דרכו - ואילו אולי נשחקים?

קטע מקור לדיון (10 דקות)

הצעה לקטע (לבחירתך):

"בשעה שהועברתי מאושוויץ אל מחנה דאכאו, סמוך לחצות הלילה עברנו באחת מתחנות הרכבת של וינה. עמדנו לחלוף על פני הרחוב שבו נולדתי, על פני הבית שבו גרתי שנים רבות, למעשה עד שנאסרתי. הבטתי דרך אשנב מסורג על החוץ, עיני תפסה מראות ערטילאים של עיר מולדתי. עמדה בי הרגשה ברורה כי אני רואה את הרחובות, את הכיכרות ואת הבתים של ימי ילדותי בעיניו של בר מינן אשר שב מעולם אחר ומשקיף על עיר רפאים...
בדמיוני והנה אני נוסע באוטובוס, פותח את הדלת הראשית של דירתי, משיב על צלצולי הטלפון, מדליק חשמל, פעמים רבות סבבו מחשבותיי על פרטים שכאלה. והזיכרונות הללו היה בהם כדי להפעימני עד דמעות" (האדם מחפש משמעות, ע"מ 71)

ויקטור פרנקל נולד בווינה, אוסטריה במרץ 1905 ושם גם נפטר בספטמבר 1997 היה רופא נירולוג וידוע יותר כפסיכיאטר מייסד תורת הלוגותרפיה. פרנקל, שנמנה עם אסכולת הפסיכולוגיה ההומניסטית נחשב לפורץ הדרך בתחום הפסיכותרפיה.

בספטמבר 1942 גורש יחד עם רעייתו והוריו למחנה טרזין ומשם נשלח לאושוויץ, הוא מועבר ממחנה למחנה, עובד עבודות כפייה ואף מתפקד כרופא בתוך המחנה, הוא שוחרר עם תום מלחמת העולם השנייה אז גילה כי איבד את רוב משפחתו ואת אישתו.

פרנקל כתב ספר בשם "האדם מחפש משמעות" שפורסם לראשונה ב 1946 ומאז נמכר בעולם בכ- 10 מיליון עותקים, בספר הוא מתאר את חוויותיו כאסיר במחנה.

דיון:

- מהי הציפייה של הזיכרון מאיתנו היום?
- האם יש פער בין זיכרון פרטי לזיכרון קולקטיבי?
- מה ויקטור פרנקל מתאר?
- האם לדעתך יש הבדל בין זיכרון בגיל מבוגר לגיל צעיר?
- איזה קלף לדעתך פרנקל היה בוחר?

סיכום - אחריות (15 דקות)

מעגל מסכם:

- מה האחריות שלי כיהודי/ה, כישראלית/ או כבן/בת קהילה יהודית?
- מה לא מספיק לעשות יותר?

משפט סיום כתוב:

"אחרי המפגש הזה, אני מבין שהזיכרון מחייב אותי ל..."

“זהות, מחלוקת ומחויבות”

מטרות:

- לאפשר מורכבות וזהויות שונות
- לחבר בין ציונות, אחריות וקהילה

משך כולל: כ-55-60 דקות

מהלך הפעילות:

פתיחה:

שאלת פתיחה: זהות – מהי זהות? מה מרכיב זהות? מה החלק הכי חשוב לי בזהות שלי?
סבב מהיר: כל משתתף בוחר קלף שמייצג אותו ומסביר מדוע.

הערה למנחה – בהתאם לזמן הפעילות אפשר לאפשר לחלק להציג את הקלפי שבחרו, החשוב שיזכרו איזה קלף בחרו.

זהות וזהויות

מחלקים את המשתתפים לקבוצות קטנות, כל קבוצה בין 3 ל 4 משתתפים בוחרת שני קלפים:

- קלף אחד שמייצג כוח / הישרדות (לא בהכרח כוח פיזי - כוח מוסרי, כוח חיים לדוגמא - הקלף עם תפוחי האדמה יכול לסמל את הכוח שיש לציונות לצמוח ולגדל גידולים באדמת ישראל או הקלף של בני הנוער שצועדים במצעד החיים באושוויץ יכול להיחשב ככוח דורות ההמשך)

- קלף אחד שמייצג שבר / שאלה

כל קבוצה מציגה את הקלפים שבחרה.

שאלות מנחות:

- איזה נרטיב הקלף מייצר?
- מה הוא מדגיש ומה הוא משתיק?
- האם אני מזדהה עם הדימוי הזה?
- איפה מתעוררת אצלי אי-נוחות?
- איזה שבר/שאלה הקלפים מציגים?
- האם הקלפים שהקבוצה בחרה הם מרכיבי זהות של קבוצה מסוימת? האם הם מרכיבי זהות של הקבוצה? האם הם מרכיבי זהות של מדינת ישראל?
- מה האחריות שלי אם בכלל יש אחריות שכזו, כלפי מדינת ישראל גם אם אני לא תמיד מסכים עם מה שמתרחש במדינת ישראל?
- איזה סוג של ציונות הקלפים מציעים?
- האם יש מתח בין הזיכרון לבין החיים הריבוניים?
- איפה אני נמצא/ת במתח הזה?
- האם הקלף האישי שבחרתי בהתחלה הוא אחד מהקלפים שהקבוצה בחרה? האם לאחר שמיעת ההסברים היית משנה את הבחירה בקלף?

"הציונות שלי היום נראית כמו..."

שיתוף במעגל, ללא תגובות או ויכוחים

קלפים וזהות:

מטרות:

- לאפשר מורכבות וזהויות שונות
- ליצור שיח פתוח על שואה, זיכרון ציונות, אחריות וקהילה

פתיחה:

כל משתתף בוחר קלף ומציג את בחירתו.

שאלות לדיון:

- האם הקלף יכול להיכנס תחת כותרת מסויימת? (שואה, אנטישמיות, ציונות, תקווה)
- מה בקלף אינו ברור?
- איזה חלק בתמונה נשאר "פתוח"?
- מה חסר כאן בכוונה?
- איפה אני נמצא/ת בתוך הדימוי הזה?
- האם הקלף מציב אותי כעד, כצופה, כשותף או כמרוחק?
- איזה חלק בזהות היהודית שלי הקלף מאתגר?
- מה הקלף דורש ממני?
- אם זהו זיכרון פעיל - איזו פעולה הוא מבקש?
- מה המחיר של להיענות לדרישה הזאת?

אחרי סבב בו כל המשתתפים דיברו:

"לזכור ולא לשכוח"
NEVER AGAIN

ההפך מאהבה אינו שנאה - אלא אדישות. אלי ויזל

שאלו את המשתתפים - מה המשמעות של הדברים בימנו?

שאלות לדיון:

- מה המשמעות של אחריות לפני בחירה?
- האם זיכרון השואה כופה עלינו אחריות שאיננו יכולים לסרב לה?
- האם יש גבול לאחריות היסטורית?
- האם דור שלישי ורביעי יכול להעיד?
- עד מתי אנחנו אמורים לזכור?
- האם אדישות היא בחירה?
- מתי אני אדיש/ה בשם נוחות?

שלב ד: סיכום אישי (10 דק')

משפט סיום כתוב:

"הזיכרון שאני נושא/ת איתי מחייב אותי ל-